

kor és csak akkor, a megértés magasabb szintjén használhatjuk majd a tömegkultúrát, megfelelő távolságtartással.

Nem szabadulhat már soha senki a tömegkultúrától. Nem is száműzhető az „alsóbb régiók” gettójába. A művész elmenekülhet a „szigetekre”. És a többiek? Ebben a kényszerhelyzetben talán elfogadható lenne egy ilyen megoldás: különféle típusú érzékenységek léteznek egymás mellett, a nevelés alternatívát teremt, mivel tudatosítja, hogy a tömegkultúra „nem tűri az alternatívákat”, majd a művészet, a filozófia és a forma segítségével tágitja a létezés tudatát. Lehet, hogy pontosan ilyen lenne a kultúra nyitott modellje, amiről oly régóta ábrándozunk?

PÁLFALVI Lajos fordítása

ÉLET A MARSON

IZABELA FILIPIAK

A Mars bolygó látszatra olyan, mint minden más tisztességes bolygó. A kedvező körülményeknek köszönhetően sok millió mikroorganizmus fejlődhet itt, és többé-kevésbé szétszórta elhelyezkedve elégedélt számtalan derűs természetű, egészséges versenyszellemmel megáldott lény is, bár ők könnyen elfáradnak, és kedvüket veszítik, ha olyan körülmények közé kerülnek, ahol a beszélgetés az irónia és az elvont fogalmak irányába halad. Meglehetősen hűvös éghajlat uralkodik itt a néhány nyári hónap kivételével, amikor igencsak megsokasodnak a tejfehér árnyak, a kékes színű szarkák pöttyös tojásokat tojnak, a háztulajdonosok pedig átfestik a nedvességtől megzöldült fakerítéseket és tornácokat. A lapított, oldalt kidomborodó bolygó inkább levesestálra emlékeztet: ráakodik erre a tóparton kanyargó út, az első hajlat, aztán a második, majd újabb, valamivel fontosabb úttá szélesedik, ahol több az autó, kijárat egy közepes méretű üzletekből álló komplexum felé, ahol színes neonfények jelzik a beszerzőportyák állomáshelyeit, a városi repülőter, valami centrumféle néhány alacsonyabb rangú hivatallal, egy úthálózattal körbevett, vidékies egyetem – ez adja a bolygó egész területét. Az aszfaltutat a legközelebbi kerítés mögött elvesztik határozott vonalukat, elmosódnak, elvékonyodnak, a szétszórta autók eltűnnek a

bolygóközi ködgomolyokban. Visszatérnek-e vajon? Lehet, hogy visszatérnek, bár ebben nem vagyok biztos.

A Mars bolygó kellemes, erdős terület, túlsúlyban vannak rajta a lombos fák, ami nem marad hatás nélkül a táj késő őszi, festői pompájára. Akkor a tó fölé magasodó dombok különböző színű mohafajtákból álló virágszőnyegnek látszanak messziről, elképzelt gombolyagok lágy halmai, elég, ha kinyújtjuk érte a kezünket, és magunkhoz öleljük: puha! Királyi bíbor, sokféle zöld és mézszín arany a fő árnyalatok. Késő őszig virágzik a tulipánfa, kicsi, sárga lángocskákhoz hasonló rügyei nyáron kemény, repülő lövedékekké, zöld, ehetetlen dióvá változnak. Ha süvítve a fejedre esik egy – az ám a szerencse. Hogy mi? Szerencse, hogy nem vagyunk a trópusokon, és nem kókuszdióval akadt dolgunk. Hajdanán a gyertyafa uralkodott itt, ágacskái fenségesen lángoltak, mint karcsú sztearinrudacsok. Nem tudja senki, hogy nézett ki pontosan. Elhamvadt a száz meg száz születésnap tortán, amit az invázió óta, évszázadok során elfogyasztottak, vagy jóhiszeműen fölváltotta a meneteket kivilágító fáklyákat? Földi létét egy tó neve tartja fenn, pedig olyan helyhez tartozik maga a tó is, amelynek legfőbb jellemzője, hogy nincs jelen, indián legenda őrzi csöndesen.

Ki lakik a Marson? A marslakók. Ha mozdulnak, azt kizárólag csillgó-villogó, légkondicionált dobozaik segítségével teszik, melyeket motor hajt – az álarcos, vak skorpió, és ez többnyire egyvalamit jelent – azt a vágyat, hogy megelőzzék a természetet, de nem az individualizmus jegyében, ugyan, semmiképp. Ezek a járművek, különösen esőben, fölemelkednek kissé a föld felszíne fölé, mindig jobbra tartva az erdős területről kihaló, sáros utakon, melyek késő ősszel szinte eltűnnek a sárga levélréteg és a kicsi, gömbölyű diók alatt. Múlt nyáron épp ezekért az utakért folyt itt a háború, amikor mókus-kamikazék deszantkülönítményei támadtak a fém járművekre: a közeledő jármű láttán kiszaladt az útra a mókus, középre állt katonás tartásban, terpeszben, fölborzolt farokkal és kitárt karokkal, mintha egész testével azt kiáltotta volna: Halt! Szürkésvörös bundácskája csillog, színe egymásba játszik a fény foltjaival, amely behatol a nyílásokba a falevél-csapdában, a mókust szinte láthatatlanná teszi, erőfeszítését pedig szánalmassá – halott bundácskahalmok jelzik az utat, a mókuszadás szomorú emlékei.

Bár a marslakók – akárcsak más, távoli planéták lakói – csak egy pár alsó végtaggal rendelkeznek, melyet többnyire lágy gyapjú- vagy farmer-

nadrágba bújtatnak, nem lehetetlen, hogy már néhány generáció múlva elvesztik testük eddigi arányait. Hiszen az alsó végtagok csak arra kellene nekik, hogy kezeljék a fémdobozokat, amely az időről időre a kikötőben várakozó, leszerelés után megmaradt kis repülőgépek mellett a legkedveltebb eszközük arra, hogy térbeli mozgást végezzenek. A marsbéli tájnak fontos vonása ugyanis, hogy nincs járda, sőt gyalogút sincs; az ily módon megnehezített gyaloglás nem szokványos és nem is tanácsos tevékenység, a nehéz fölfogású vagy önfejű egyedek szórványos erőfeszítéseit pedig finoman visszaveri az anyag ellenállása, amely nem tűri az egyéni lázadást – amiről már meggyőződhattünk a szerencsétlenül járt mókusok példája alapján.

A Mars lakói tehát a bolygóra jellemző módon, elszigetelten élnek, családi közösségekben, házak fűrtjeiben, ahol változatos színekben pompázó bozót vagy behajtási tilalommal ellátott privát utak választják el egyik házat a másiktól. Az izolált családi terráriumban fölnövő gyermekek tudatában az apa és az anya alakja rendkívül erősen kifejlődik, és mitikus határokig hatalmasodik, majd rövid idő elteltével, már ifjúkorukra öntudatlan komplexusok és átvitelek forrása lesz, de a bolygó jól elboldogul ezzel, ugyanis a problémásan serdülő kamazsokat számos pszichoanalitikai rendelő várja a kölcsönös családi függőség területén járatos terapeutákkal, akik a marslakók személyiségének legjobban kiálló éleit elsimítják annyira, hogy elérjenek egy ideiglenes állapotot, amikor elfogadják a jövőbeni szükségszerűséget, hogy saját gyermekeik szemében válnak öntudatlan komplexusok és átvitelek forrásává.

A pszichiátriai tudományok különböző szeleteit képviselő egyének már sok-sok évvel ezelőtt megtelepedtek a Marson, odavonzotta őket a biztonságos és méltányos kereset és a páciensek szünni nem akaró érdeklődése. A Mars ugyanis hagyományörző bolygó: itt volt hajdanán az egyik, talán a legfontosabb kiegészítő legnagyobb gyártási központja, ennek alapján lehetett egykor a legkönnyebben megkülönböztetni az úriembert a topláktól – ez volt a filckalap. Ahhoz, hogy a filc lágy, sima tapintását és fényét biztosítsák, különös eljárást alkalmaztak az iparosok – a kalap felszínébe higanyt dörzsöltek, melynek kipárolgása lassan, de biztosan megüledett az orrcimpájukon és orreregükben, hogy végül eljusson az agyukba. És ahogy az ólomedények nyomán lett degenerált a római császárok több nemzetsége, úgy a higanyból kifolyólag természetesen az koronázta meg a verejtékes munkával töltött esztendőket,

hogy az agg mesterek megőrültek. Az örült kalaposok városkája akkor veszítette el felülmúlhatatlan báját, amikor John F. Kennedy az elnöki beiktatásra rendezett ünnepségén kalap nélkül jelent meg – amit úgy jegyeztek föl, mint egy új korszak kezdetét. Követte a példát az egész, elnökéhez hű nemzet, így a Marson jelen pillanatban legföljebb baseballsapkát hordanak. Az utolsó örült kalapos szélduzzasztotta köpönyegben, hajában margarétával, csillagsüteményekkel zsonglörködve elröpült, fölváltva kapdosta el a hold sápadt kiflijét és a fakó kanca farkát . . .

Korunk örült fejlődése ugyanis nem kíméli a Mars bolygót sem. Mielőtt a turizmus megszűnt a kiváltságos osztályok sajátja lenni, területének nagyobb részét földművelő gazdaságok – kis, önellátó, hagyományosan állati erőre és egy traktorra támaszkodó farmok foglalták el. Akkor változott meg minden, amikor egy vízi erőmű kapcsán a patakok és kacsauzstatók hálózatával tarkított indián dombok között megjelent egy tükörfényű, sekély medrű, pirkadatkor a ködből kibontakozó tófelület, mely nem bolydul meg még álmában sem, nappal pedig a mozdulatlan szépség allegóriájává emeli a köré emelt partokat. Nagyjából abban az időben következett be a változás, amikor kiröpült a csillagközi űrbe az utolsó örült kalapos, és így eltűntek a fű és a zuzmó között a régi, koloniál stílusban emelt épületepéldányok, legyűrte őket a gravitációs erő, helyükön pedig elegáns, tágas nyári rezidenciák épültek, kötelezően a vízre néző teraszokkal. A tó, melynek létjogosultságát megerősítették az odatelepült vadkacsák és a karcsú gémek is, mágnes lett, mely vonzza a villámokkal tarkított viharokat és a vízi rekreáció híveit még télen is; a nagy csúszka befagyott felszíne ekkor motoros szánversenyeknek ad helyet; csupán tavasszal emlékeztet még érintetlen pogány szentélyre, hogy nyáron fölragyogjon a kristályos napfényben fölhevült járművek, a rafinált és máshoz nem hasonlítható formájú elektromos fogatok melegétől. A szokványos járáshoz hasonlóan a szokványos úzás sem ér föl az átlag marslakó guszтусához. Legföljebb a kacsák úznak itt, esetleg még a gyerekek, de a felnőtttség jele az, ha valaki zakatoló jármű birtokosa lesz. Ezen a tájon az utolsó farm, egy alacsony faház, amely előtt gyakran látni legelő teheneket vagy egypár lovat – nem Schlimaknak hívják a tulajdonosát? – skanzen benyomást kelt, mintha borostyángolyóban, változatlan formában őrizték volna meg a jelenséget azokból az időkből, amelyek már elmúltak visszavonhatatlanul. Ha Schlimak

eladta volna a kis parcelláját, vehetett volna annyi földet, valahol Montanában, hogy repülőgépről ügyelhetne a birtokára, de ő kitart ezen a tizenvalahány acre-en, itt éltek az ősei, és kitart itt ő, a tehene és a lovai is. Így lesz, míg a gyászoló család szét nem szórja Schlimak hamvait a legmagasabb indián dombrol, és másképp nem határoz.

A többi marslakó azonban, vagyis a helyi lakosság 99 százaléka, minden reggel nekiindul a bolygóközi térnek, hogy a szomszédos IBM-holdon vagy a kicsit távolabbi és vadul villogó New York bolygón . . . – bár a helyi újságban, amely minden házba eljut, a nagy kiadásokról szóló hírek mellett, pont Lafond Bácsi boltjának reklámja alatt találtam egy rövidhírt, amelyből kiderült, hogy a New York bolygó fölrobbant – mint egy lüktető fényforrás . . . – amit csak évezredek múlva láthatunk számítógépünk képernyőjén, ha a fénysebességet vesszük alapul. – És fekete lyuk lett belőle, csalóka szépség, amely beszippanlja az óvatlan utazókat csillogó fémdobozaikkal. Ami szintén nem biztos, hogy igaz, hiszen a New York bolygón dolgozók mégis hazamennek (. . . persze ugyanígy lehetnek lidércek is, apokaliptikus árnyak), változatlanul bedugulnak az autósztrádán a délutáni csúcsgorgalomban, hogy mint minden este, leomssák magukról a stresszt kis házikójukban, és leüljenek, hiszen rászolgáltak, a televízió elé, majd a számítógéphez. Ugyanis a számítógépek, amelyeket többek között a szomszédos IBM-holdon gyártanak, olyan nélkülözhetetlen berendezések minden marslakó házában, mint a hűtőszekrény vagy a mosogatógép. Számítógép segítségével érintkeznek iskoláskori barátaikkal, akik más bolygóra költöztek, ezzel töltik ki a csekket, foglalnak koncert- és repülőjegyet, így fizetik a villanyszámlát, sőt, ha úgy döntenek, hogy a szobák közötti kapcsolat-teremtésre telepítenek hálózatot, így küldenek levélkéket feleségüknek, férjüknek vagy a gyerekeknek. A magányosoknak viszont rafináltan érzéki szolgáltatásokat nyújt a számítógép, amikor megnyitja előttük a virtuális kéjlakok szárnyas ajtaját, ahol szemrevaló diáklányok és ki-spportolt háziasszonyok hirdetik magukat, ahol elég megadni a hitelkártya számát, és igenlően válaszolni, ha megkérdik az életkorukat, ahhoz, hogy. Hogy? Hogy átadják magukat a virtuális gyönyörnek, természetesen.

A népszerű marslakó-időtöltések között olyan tiszteletre méltó tevékenységek is akadnak, mint a nyári egyetem előadásain való részvétel (ez a testben-lélemben aktív nagymamák kedvence, akik képeslapokat

váltak felnőtt gyermekeikkel és serdülő unokáikkal, és nagyobb mennyiségű szabad idővel, illetve nagy összegű osztalékkal rendelkeznek a fél évszázada birtokolt részvényekből, így megengedhetnek maguknak kis, kedves örültségeket), mások hétköznapi módon az öböl mentén elhelyezkedő három étterem között választanak, ezeket a helyi aranyifjúság kedveli, itt érlelődik egy vagy két évtizedig, elmegy, majd visszajön, amikor kiderül, hogy otthon a legjobb, mert sehol máshol nem ismeri őket senki, ők sem ismernek senkit, ráadásul eltelt már a fél életük. Elég, ha leülnek a bárban a válaszfal mögé, mely diszkrét árnyékot vet a kivörösödött tarkókra, és máris kellemesen, biztonságban érzik magukat, mindenki ismeri a másikat, sőt, talán valami távoli rokonság is összeköti őket; énekelhetnek a japán zenegép ritmusára, amit egyszerűbb kezelni, mint egy zongoristát a zongorájával, megbeszélhetnek másnap kora hajnalra egy közös vízisízést, aztán mehetnek aludni. De ahogy a téli hidegek közeledtével egyre kevesebb lehetőség van a szórakozásra, még távolibbnak tűnik a többi bolygó, mintha a hideg beláthatatlan, matt végtelenségig terjesztené ki a tér fényéveit, mely az autósztrádákat körülvevő korlátok hálójához hasonlít, míg végül, összekötve a kellemeset a hasznossal, az utolsó, egyetlen és csalódást soha nem okozó kirándulás valószínűleg a boltba vezet.

Talán ez az oka annak, hogy a Marson óriási üzleteket építenek, legalább tízszer akkorákat, mint a templomok, ahol a lapos tetők a transzcendencia ideájának árnyékát sem őrzik, mintha a gótika lőrésinek és boltíveinek már nem lenne feladatuk, hogy magasba emeljék az emberek imáit; a marslakók Istene leereszkedik az emberekhez, vagy megvan akár bármelyikünkben. A tömeges, hétköznapi megtestesülés szertartást kíván, ezért vannak a boltok, elsősorban a boltok vonzzák nap mint nap a hívek tömegeit, minden egyes ilyen moloch, amely extravagáns módon nyitva tart legalább tizenhat óra hosszat a lehetséges huszonnégyből, sorokat vonz a pénztárak elé, nem hoznának szegényt a legnagyobb múzeumra sem, látogatók sokasága, akikről azt gondolnánk egy pillanatra, hogy csak látszólag töltik meg a bevásárlókocsikat nagy halom árucikkal, de ha közelebbről megvizsgáljuk, kiderül, hogy ez az őszinte hit kifejezése, hogy a takarékoság annyi, mint a legnagyobb mennyiségű tárgyat megvenni a lehető legalacsonyabb áron. A legnagyobbikban, a jó két hektárt betöltő Monster Martban a vendégek olyan egzisztenciális élményeket tapasztalhatnak meg, akár Camus vagy Kafka;

ahhoz, hogy egyetlen, számunkra nélkülözhetetlen apróságot megtaláljunk, mondjuk, egy gyertyát vagy egy zseblámpát, folyosókon kell végigmennünk a védőszínekkel befestett gondolák között, amelyek a legmagasabb polcig tele vannak zsúfolva, elhaladunk az ígéretesen csillogó kilincsek, a kecses, fallikus, aranyozott vagy ezüstözött csapok és a fényforrásszerűen kristályos gombok között; ha útközben megtetszik valami, például egy egyszarvút ábrázoló szőnyeg, azonnal ki kell nyújtatunk érte a kezünket, mert ha későbbre halasztjuk a döntést, az gyakran annyi, mint ha kiegyeznénk a veszteséggel; nem találunk oda még egyszer ugyanarra a helyre, mint ahogy nem lépünk még egyszer ugyanabba a folyóba, az egyszarvú a sok csodás lehetőség valamelyikének jelképe lesz, aminél nem határoztuk el, hogy a megfelelő pillanatban kinyújtjuk érte a kezünket – sőt a sápadt, faforgácsal behintett eladók közül – mert a Monster Mart egyik legtávolabbi szögletében fából készült lapok és deszkák vannak kitéve, ezekből ott helyben föl lehet építeni egy kis ingatlant: három szoba konyhával és verandával, befedve tetővel, beleértve a fuvart is – egyik sem segít; vannak közöttük olyanok, úgy hallottam, akik az üzletben való vándorlásaik során kis méretű, tévedhetetlen iránytűt használnak, nézegetik a labirintus térképét, amit diszkrétan eldugnak a köpenyük zsebébe, a kritikus pillanatban ezekkel tudnak eligazodni a világ sok-sok iránya között, és ezekkel találják meg az állandó pontokat a moloch kusza folyosóin. Az imént lefestett gigással ellentétben Lafond Bácsi Vására nem sokkal kisebb ugyan, de örömteli, ünnepi hangulatban zajló kirándulással kecsegtet, ahol nincs civódás, és csak pillanatokra érezzük elveszettnek magunkat. Itt, hála az ötletesen elrendezett emeletes pultoknak, ahol a helyben sütött kenyeret és a máztól csillogó süteményeket kínálják, az apró meglepetésdobozkáknak, a szintetikus fehérben rejtőző nyalánkságkóstolóknak és a bódéknak, ahonnan habos fodrokból omlik alá a saláta zöldje, mint a hullámzó vízesés, a paradicsomzuhatagok pihegő pirosságukkal vonzzák a tekintetet, a haladás itt kizárólag egyirányú lehet; maguk a látogatók ügyelnek a rendre, nem engedik, hogy egy szórakozott tékozló otromba kocsiját tolva szembeforduljon a fősodorral. Úgyhogy jobb, ha úszunk az árral, és megcsodáljuk a falifülkékből előbukkanó jelenéseket: egy rokonszenves tehenet, amelyik bőg, ha megnyomunk egy gombot, egy pirosposztgás leányzót banánszoknyában, aki gombnyomás nélkül eléneklí a nótáját, sőt akár egy egész egzotikus tercettet, amit magasan a hideg sülték kirakata

föle helyeztek. Az alkotó és ötletgazda, maga Lafond Bácsi, úgy hírlík, egy közeli és exkluzív bünbánati intézmény lakója egy ügybuzgó vámos miatt, aki kinyitatta a Bácsi egyik bőröndjét, pedig éppen a Bahámákra indult, hogy megnézzze, nincs-e kibélelve a fala zöldhasú bankjegyekkel; a vizsgálat közben kiderült, hogy a bankjegyek kettősszámlakönyv-vezetésből származtak. Lafond egyik napról a másikra nemzeti hős lett a marslakók körében, akik minden alkalommal megemlítik, amikor csak visszatérnek a mesebeli boltba; ezért imádkoznak érte, míg a pénztárnál állnak, és amíg gondolatban átszámolják semmivel sem csökkenő forgalmát, méltányolják áruinak változatlan frissességét, illetve bővölik a természetes nagyságú, megfésült, kirúszosott és univerzális népviseletbe öltözött munkaeerőt.

Úgy látszik, a marslakók egyáltalán nincsenek tudatában annak, hogy bolygójuk nem valóságos; a végtagokkal együtt elsorvad bennük a késztetés is arra, hogy nagy vagy fontos dolgokat hozzanak létre, de nem csupán privát méretűeket, ami alig ismerhető föl az egyéni lázadás és a csöndes belenyugvás váltakozó szakaszai között. Életük egyhangúságát nem enyhíti a helyi hírlap tudósítása sem az azonosítatlan, idegen férfitestéről, amelyet tájképszerű parkjokban találtak, vagy a nyilvántartott *pit bull* fajtájú kutyák szintén nyugtalanítóan növekvő száma, amelyek gazdáit a biztonság kedvéért, mint a seriff sugallja egy interjúban, ugyancsak nyilvántartásba kellene venni. Az, hogy nincsenek kirívó események, amelyek megmozgatnák a képzeletüket, kedvenc televíziós rajzfilmhőseikhez teszi hasonlatossá a gyermekeket – rémségek és bosszúságok, mocskos, gonosz, cinikusan kártevő, az összebarmolt kanapéről öregasszonyokra vadászó, a bűnt a barátjukra kenő, szöcskék fejét lemetsző, „Mars” feliratú, ezüstös csomagolású csokoládészeletekkel táplálkozó és néha, váratlanul valóságos, tapintható és törekeny, az iskolabuszokról egyenest az útra szaladó gyermekeket. Hogy történhet, hogy pár év múlva ők is a lelassult szomszédokhoz hasonulnak – ez az itteni felnőtté érés alkímiajának titka marad. Talán a bolygóközi unalom finom, látszólag észrevehetetlen sugárzása okozza, hogy a Mars bolygó lakóinak agya idővel mindössze egyetlen kérdéscsoportot képes rekonstruálni a hozzá tartozó válaszokkal együtt: *Élsz? Igen. Jól élsz? Igen. Élvezed az életet? Élvezem. Élsz még? Nem tudom. És a világ? A szokásos. És te? Nekem is megvan a magam baja. Komoly? Nem, csak a szokásos. Vége egy korszaknak? Hát, egy korszaknak igen. És akkor mi van? Hát mi? Ó. Ki vagy te? Nincs saját mércém, valaki más*

kétségbeesését élem majd át. És a te életed? Egy perccel ezelőtt még itt volt valahol. Mi a vágyad? Hogy máshol élhessek. Hol? Más bolygón. Miért? Más bolygókon vannak olyan dolgok, amelyek ezen nincsenek. Milyenek? Nem emlékszem.

MIHÁLYI Zsuzsa fordítása

IZYDOR IDEJE*

OLGA TOKARCZUK

Mióta csak megtanult írni-olvasni, Izydort mindig lázba hozták a levelek. Cipőskatulyában gyűjtötte őket – az összeset, ami beérkezett Boskiékhoz. Hivatalos levélből volt a legtöbb, ezeket arról lehetett fölismerni, hogy Tc. vagy Et. állt a borítékon. A belsejében viszont mindenféle titokzatos rövidítést talált: „ill.”, „etc.”, „stb.”. Képeslapok is lapultak a skatulyában – a Tátra látképe fekete-fehérben, fekete-fehér tenger – minden évben egyforma szöveggel: „Forró üdvözet Krynica-ból” vagy „Szíves üdvözet a Magas-Tátrából”, vagy „Kellemes ünnepeket és boldog Újévet”. Izydor időről időre elővette egyre gyarapodó gyűjteményét, és nézte, hogyan fakul a tinta, milyen mulatságos, hogy egyre távolodnak a dátumok. Mi lett „1948 Karácsonyá”-val? „1949. december 20”-ával? „Krynica, '51 augusztusá”-val? Mit jelent az, hogy elmúltak? Elmúltak ugyanúgy, mint a tájak, melyeket menet közben magunk mögött hagyunk, mégis megvannak valahol, megmaradnak más szemek számára? Az idő inkább eltörli maga után a nyomokat, szétszórja a múltat a porban, és megsemmisíti visszavonhatatlanul?

A levelezőlapok érdeme, hogy Izydor fölfedezte a bélyegeket. Nem fért a fejébe, hogy ilyen kicsikék, finomak és sérülékenyek, mégis miniatűr világokat zárnak magukba. „Pont olyanok, mint az emberek” – gondolta, és a teáskanna gőze fölött óvatosan leáztatta őket a levelekről és a levelezőlapokról. Elrendezte a bélyegeket egy újságpapíron, és órákig nézte őket. Állatok voltak rajtuk és messzi tájak, nemes kövek és halak a távoli tengerekből, hajók és repülőgépek, híres emberek és

* *Részlet a szerző Prawiek i inne czasy ('Őskor és más idők') című regényéből (Varsó, 1996)*